

УДК 159

DOI: 10.31891/PT-2021-1-10

МІХЕСВА Л. В.

ORCID ID: 0000-0003-0369-1129

e-mail: ludamixeeva@ukr.net

Хмельницький національний університет

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ У СТАРШОКЛАСНИКІВ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ВЛАСНОГО ЗДОРОВ'Я

Стаття присвячена виявленню особливостей ціннісного ставлення до здоров'я та визначенню шляхів формування ціннісного ставлення старшокласників до власного здоров'я. Автором розкрито сутність понять «цінність», «ціннісні орієнтації», «ціннісне ставлення», «здоров'я», «ціннісне ставлення до здоров'я». Встановлено, що структура ціннісного ставлення старшокласників до власного здоров'я включає когнітивний, емоційно-оцінний і поведінковий компоненти. Виявлено, що у старшокласників найбільш вираженим виявився когнітивний компонент, менш сформованим є емоційно-оцінний компонент, а найменш розвиненими виявилися практичний і поведінковий компоненти. З метою формування ціннісного ставлення старших школярів до здоров'я запропоновано здійснювати психолого-педагогічну роботу в наступних напрямках: робота з батьками учнів; робота з учителями, які навчають школярів; безпосередній вплив на ціннісну систему старшокласників.

Ключові слова: цінність, ціннісні орієнтації, ціннісне ставлення, здоров'я, ціннісне ставлення до здоров'я, старшокласники.

LIUDMYLA MIKHEIEVA

Khmelnytsky National University

WAYS OF FORMATION OF VALUE ATTITUDE IN SENIOR STUDENTS TO THEIR OWN HEALTH

The article is devoted to identifying the peculiarities of value attitude to health and determining ways to form the value attitude of senior students to their own health.

The author reveals the essence of the concepts of «value», «value orientation», «value attitude», «health», «value attitude to health».

It was found that the structure of the value attitude of high school students to their own health includes cognitive, emotionally-evaluated and behavioral components. In order to identify the peculiarities of the value attitude of high school students to their own health, a study was carried out using the «Health Attitude Index» methodology developed by S. Deryabo, V. Yashev. It was found that in senior students, the cognitive component was the most pronounced, which indicates that high school students have the readiness and desire to receive, search and process information on health and healthy lifestyles; less formed is the emotional-evaluation component, manifested in aesthetic and ethical satisfaction from a healthy body, hypersensitivity, freedom from inadequate social aesthetic stereotypes, sensitivity to their own welcome manifestations and welcoming needs of other people; the least developed were practical

and behavioral components, which indicates the low readiness of high school students to be included in various practical actions aimed at taking care of their health, as well as the reluctance of the younger generation to change their environment or affect it in accordance with their existing attitude to health.

In order to form a value attitude of senior students to health, it is proposed to carry out psychological and pedagogical work in the following areas: working with parents of students; work with teachers who teach schoolchildren; direct impact on the value system of high school students.

Keywords: value, value orientation, value attitude, health, value attitude to health, high school students.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

Проблема збереження і зміцнення духовного і фізичного здоров'я молоді та формування ціннісного ставлення до здоров'я за всіх часів була однією із ключових проблем суспільства. Збереження здоров'я молодого покоління все більше усвідомлюється як першочергове завдання держави, суспільства й усіх його соціальних інститутів. Головними пріоритетами системи освіти в Україні, згідно із Законом України «Про освіту», «Про вищу освіту», Державною програмою «Освіта. Україна XXI століття», Національною доктриною розвитку освіти України у XXI столітті та іншими нормативними документами, є збереження і зміцнення фізичного та морального здоров'я учнівської молоді, виховання у дітей і молоді свідомого та дбайливого ставлення до здоров'я, дотримання принципів здорового способу життя, забезпечення всебічного розвитку людини як найважливіших умов формування освіченої, творчої, культурної, духовної особистості, становлення громадян України, закладання основ економічного та соціального прогресу держави. Старші школярі становлять особливу соціальну групу, яка, з одного боку, відкрита всім змінам, нововведенням, інноваціям, з іншого – виступає чуйним індикатором трансформацій і нововведень, що розгортаються в соціумі. Утворюючи собою потенціал розвитку суспільства, на який звернено багато надії на краще, вони знаходяться в зоні пильної уваги до себе з боку психологів, соціологів, педагогів, політиків. Багато в чому це обумовлено тим, що від того, який ціннісний фундамент буде у неї закладено, великою мірою залежить майбутній розвиток суспільства. Разом з тим, деякі науковці визнають, що переоцінка цінностей, яка продовжується до сьогодення, не може не позначитися на стані свідомості молоді. На цьому тлі проявляється особлива вразливість духовно-світоглядної сфери старших школярів. Нестабільність, відсутність чітких соціальних пріоритетів і орієнтирів відбивається на індивідуальному рівні їх сформованості. Це стосується захоплення

хибними ідеалами, суперечливістю або відсутністю життєвих цілей, запереченням загальноприйнятих культурних цінностей та ін. Старші школярі, перебуваючи на порозі дорослого самостійного життя, все ще залишаються мало захищеними від негативного впливу соціуму. Відсутність життєвого досвіду в поєднанні з прагненням швидше стати самостійними обумовлює особливу нерозбірливість у виборі зразків для наслідування, що пропонуються ззовні рекламою, ЗМІ та іншими агентами агресивного впливу. У потоці моделей, які нав'язуються, перенасичених деталями «солодкого життя», важко знайти образи, що дозволяють сформувати справді людські пріоритети. В першу чергу, це відноситься до здоров'я, ціннісне ставлення молоді до якого здатне виступити міцною основою успіху всього подальшого життя. Адже, від стану здоров'я випускників, на думку С. Свириденко, залежить благополуччя молоді сім'ї, виробничий потенціал і обороноздатність країни [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Найважливішим чинником здоров'я науковці (І. Журавльова, Н. Коновалова, В. Мясіщев, А. Реан та ін.) вважають ціннісне ставлення до нього. Визначення сутності феномену здоров'я, ціннісного ставлення до здоров'я, культури здоров'я, їх теоретико-методологічних засад знайшли своє відображення в наукових працях Т. Андрющенко, Г. Апанасенка, В. Бобрицької, Ю. Валентика, Л. Гармаша, В. Горащука, В. Грушка, О. Єжової, С. Закопайла, О. Зварищука, В. Кабаєвої, Є. Козака, Н. Коцур, Д. Лоранського, А. Мартиненка, Г. Нікіфорова, С. Омельченко, В. Оржеховської, І. Поташнюка та ін. Психологічні та філософські аспекти формування системи цінностей у дітей, підлітків і молоді розглядали І. Бех, М. Боришевський, В. Василенко, О. Дробницький, А. Здравомислов, М. Каган, О. Кононко, Д. Леонтьєв, Ю. Лісицин, О. Сухомлинська, В. Тугарінов та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття

Разом з тим, не зважаючи на ґрунтовні результати наукових досліджень у цій галузі, віковим аспектам ціннісного ставлення до здоров'я приділяється недостатня увага, що не дозволяє вибудувати цілісну картину динаміки його змін. Зокрема, зберігається суттєва прогалина у визначенні психолого-педагогічних шляхів формування ціннісного ставлення до здоров'я старших школярів.

Формулювання цілей статті

Метою статті є визначення та обґрунтування шляхів формування ціннісного ставлення до власного здоров'я у старших школярів.

Виклад основного матеріалу

Проблема цінностей і ціннісного ставлення людини має глибоке історичне коріння та викликає стійкий інтерес у таких гуманітарних науках як філософія, соціологія, психологія і педагогіка. Термін «цінність» активно вживається представниками громадських наук з 60-х рр. XIX ст. Уже в першому десятилітті XX ст. виникає теорія цінності – аксіологія, в рамках якої визначився ряд філософських шкіл, що займаються проблемами цінностей та ціннісних орієнтацій людини. Даний інтерес супроводжується визнанням значущості базового для аксіології поняття цінності. Не випадково, цінність у багатьох сучасних педагогічних словниках визначається як «значущість» [2]; «життєво важливе значення для суб'єкта (індивіда, групи, етносу)» [3]. Однак, дотримуємося думки А. Коршунова, який стверджував, що цінністю є не всяка значущість, а лише та, яка відіграє позитивну роль у розвитку особистості [4]. Подібне розуміння цінності перегукується з позицією, викладеною М. Каганом, Д. Леонтьєвим, І. Лоським, А. Маслоу, С. Рубінштейном, Н. Щурковою.

Будучи однією з найскладніших у філософії, соціології і психології, категорія «цінності» до сьогодні не отримала загальновизнаної інтерпретації базових для себе термінів «цінності» і «ціннісні орієнтації». У контексті нашого дослідження вважаємо за необхідне звернутися до трактування науковцями визначення понять «цінність», «ціннісні орієнтації», «ціннісне ставлення». Насамперед зауважимо, що ці поняття не мають однозначного тлумачення. Так, В. Сластьонін під цінністю розумів специфічні утворення в структурі індивідуальної свідомості, що є ідеальними зразками й орієнтирами діяльності особистості та суспільства [5]. У практиці психологічної науки низка авторів, незалежно один від одного, запропонували розрізняти два класи цінностей: цінності – цілі життєдіяльності або термінальні цінності, з одного боку, і цінності – принципи життєдіяльності або інструментальні цінності, з іншого боку. До перших відносять здоров'я, любов, матеріальне благополуччя та ін., а до других – якості особистості [6]. Пріоритетне значення цінності здоров'я в ієрархії цінностей сучасної людини відзначається багатьма науковцями. Так, валеолог В. Петленко зазначає, що всебічну повноту людського життя як неминущу цінність обумовлює здоров'я [7]; В. Сластьонін визначив важливість здоров'я як однієї з головних цінностей [5]; М. Нікандров, виділивши п'ять груп цінностей, на перше місце поставив здоров'я.

Усе вищевикладене дає можливість стверджувати, що цінності здоров'я очолюють ієрархію цінностей сучасної людини. Разом з тим,

пріоритетність позиції певної цінності серед інших цінностей обумовлюється внутрішньою позицією людини, багато в чому обумовленою її власним досвідом, поглядами й ідеалами, тобто, ієрархічність цінностей є наслідком вибіркового ставлення до них людини. Вибірковість є характерною для використання поняття «ціннісні орієнтації». Саме в ціннісній орієнтації позначається вибіркоче ставлення людини до цінностей. Слушною, на наш погляд, є думка А. Здравомислова, який, розкриваючи роль ціннісних орієнтацій у житті людини, зазначав, що вони відмежовують істотне та важливе для конкретної людини від несуттєвого для неї. Сукупність сформованих, усталених ціннісних орієнтацій утворює свого роду вісь свідомості, що забезпечує стійкість особистості, спадкоємність певного типу поведінки та діяльності, виражену в спрямованості потреб та інтересів. За визначенням науковця, саме ціннісні орієнтації виступають важливим фактором, що обумовлює мотивацію дій і вчинків особистості [8].

Змістовний ракурс розгляду категорії цінностей не є єдиним для психологічної науки. Її вивчення не може обмежуватися виявленням змісту. Досить поширеним при розкритті сутності цінності є використання в психології поняття «ставлення». Мова, відповідно, йде про так зване «ціннісне ставлення». В результаті аналізу психолого-педагогічної літератури дійшли висновку, що під ціннісними ставленнями розуміють особливі ставлення, що виникають у результаті розуміння й оцінювання на особистісно-значущому рівні зв'язку суб'єктного «Я» та об'єкта дійсності, що сприяє внутрішньому прийняттю об'єкта як цінності і формування стійкого переконання в постійній потребі в ньому.

Поняття «здоров'я» є наскрізною категорією, бо використовується в багатьох галузях науки, в яких досліджуються проблеми існування та діяльності людини, функціонування її організму (філософія, біологія, медицина, соціологія, психологія, педагогіка, валеологія тощо) [9]. Поряд з тим, вивчення проблеми здоров'я в сучасній психологічній науці продовжує бути епізодичним, а його визначення, найчастіше, підмінюється іншими поняттями. Крім того, при вивченні психологічних аспектів здоров'я автори схильні використовувати різні схожі поняття. Так, аналіз дослідницьких робіт дозволив виявити залучення в подібних випадках термінів «психологічне здоров'я» (І. Дубровіна, В. Казначеев), «психічне здоров'я» (Б. Братусь), «особистісне здоров'я» (Л. Мітіна, В. Пивоваров), «душевне здоров'я» (О. Даниленко, Л. Пожежа), «духовне здоров'я» (Ю. Кореляков) та ін.

Незважаючи на відсутність на сьогоднішній день єдності розуміння здоров'я, достатню розпливчастість підходів до виділення його критеріїв, збереження прогалів у встановленні чинників, що його детермінують, слід визнати оформлення визнання ціннісної природи здоров'я. Збереження цієї проблематики в науковому просторі (а вона не просто зберігається, а й розширюється), свідчить про те, що сучасними дослідниками визнається ціннісна природа здоров'я, усвідомлюється його пріоритетна роль у житті людини, розуміється важливість вивчення здоров'я та пошук шляхів і засобів його збереження та розвитку. «Саме здоров'я людей має стати, – вважає І. Брехман, – головною «візитною картою» соціально-економічної зрілості, культури й успіху держави...» [10].

Здійснений аналіз джерельної бази дає можливість стверджувати, що збереження, відновлення та примноження здоров'я не можливе без ціннісного, тобто найбільш бажаного в житті, ставлення до нього самого суб'єкта. Тільки особистісне усвідомлення цінності здоров'я може виступити основою його повноцінної об'єктивізації в індивідуальній життєдіяльності.

Особливої уваги у вивченні даної проблеми заслуговують дослідження Г. Нікіфорова, який розробив структуру ціннісного ставлення до власного здоров'я, що включає наступні компоненти: когнітивний (суб'єктивна оцінка здоров'я з метою усвідомлення власного стану); емоційний (визначення особистістю місця здоров'я в ієрархії життєвих цінностей, домінуючий настрій особистості); поведінковий (реалізація цінності здоров'я в реальній життєдіяльності, дії, спрямовані на збереження здоров'я, здоровий спосіб життя) [11].

Під когнітивним компонентом ціннісного ставлення до здоров'я ми розуміємо систему знань і уявлень у сфері здоров'я, а саме: розуміння сутності здоров'я, його ознак, факторів і способів забезпечення здоров'я, наслідків здоров'я та нездоров'я для життєдіяльності людини. Дослідження свідчать про те, що уявлення про власне здоров'я суперечливі та мають найнижчу, порівняно з іншими компонентами, ступінь сили активності, тобто суб'єктивної оцінки здоров'я.

Під емоційно-оцінним компонентом ціннісного ставлення до здоров'я нами розглядається його модально-оцінний аспект, що виявляється в тій значущості, яку людина делегує до свого здоров'я в системі інших життєвих цінностей, оцінці поточного рівня свого здоров'я, задоволеності від реалізації здоров'я. Даний компонент в системі ціннісного ставлення до здоров'я виконує регулятивну функцію. Він проявляється в самосприйнятті та самоставленні і відіграє

провідну роль у збереженні рівноваги між відчуженням у внутрішньому плані та ідентифікацією в зовнішньому.

Поведінковий компонент ціннісного ставлення до здоров'я розглядається нами через рівень реалізації цінності здоров'я в реальній життєдіяльності, ефективності дій, спрямованих на збереження здоров'я, здоровий спосіб життя. Даний компонент ціннісного ставлення до здоров'я, виконуючи функцію розвитку, проявляється в особистісному зростанні, який є показником рівня ціннісного ставлення до здоров'я.

У контексті нашого дослідження важливо знати психологічні особливості старшого шкільного віку, який відноситься до періоду ранньої юності і хронологічно охоплює вік від 15 до 18 років. З огляду на складність і відповідальність даного періоду розвитку для подальшого життя людини в психології він піддається всебічній розробці. Так, у працях Л. Божович, В. Давидова, І. Дубровіної, Я. Коломінського, І. Кона, В. Крутецького, М. Кондратьєва, А. Мудрика, А. Петровського, М. Рубінштейна, Д. Фельдштейна, Д. Ельконіна та ін. висвітлено результати напрацювань, що розкривають особливості особистісних новоутворень, темпів психічного і фізичного розвитку, процесу соціалізації, вирішення проблем особистісного і професійного самовизначення, зміни внутрішнього світу особистості, здібностей, міжособистісних відносин та ін. Їх аналіз показує, що в старшому шкільному віці складаються необхідні психологічні передумови для формування ціннісного ставлення до власного здоров'я.

Спираючись на результати вивчення підходів щодо ціннісного ставлення до здоров'я та власний теоретичний аналіз означеної проблеми, під ціннісним ставленням до здоров'я розуміємо систему відносин суб'єкта до свого здоров'я, яка виступає регулятором його активності в сфері здоров'я на основі усвідомлення його цінності, позитивного ставлення і готовності докладати певних зусиль для його відновлення, збереження та примноження. Проведений аналіз наукових джерел показав, що ціннісне ставлення до здоров'я належить до пріоритетних ціннісних орієнтацій людини. У певних ситуаціях воно здатне навіть увійти в «ядро» ціннісної системи особистості. Необхідно відзначити складність структурної організації ціннісного ставлення особистості до свого здоров'я, у складі якої можна виділити когнітивний, емоційно-оцінний і поведінковий компоненти. Ціннісне ставлення до здоров'я підпадає під вплив різних чинників і характеризується віковою динамікою.

З метою виявлення особливостей ціннісного ставлення

старшокласників до власного здоров'я було проведено дослідження з використанням методики «Індекс ставлення до здоров'я», розробленої С. Дерябо, В. Ясневим [12], в якому брали участь школярі віком 15-17 років в кількості 62 учні. Нами розглядалася трикомпонентна структура ціннісного ставлення до здоров'я, що включає когнітивний, емоційно-оцінний і поведінковий компоненти (див. табл. 1).

Таблиця 1

Розподіл критеріїв і показників за компонентами ціннісного ставлення старшокласників до власного здоров'я

Компонент	Критерії	Показники
Когнітивний	Пізнавальний критерій	повнота і адекватність знань про своє здоров'я, цінності здоров'я в цілому, шляхи організації здорового способу життя; пізнавальна активність в сфері здоров'я.
Емоційно-оцінний	Емоційний критерій Аксіологічний критерій	тривожність досліджуваного щодо здоров'я; самооцінка пріоритетів здоров'я і способів організації здорового способу життя.
Поведінковий	Інструментальний критерій Результативний критерій	володіння вміннями і навичками, необхідними в сфері здоров'я; успішність дій старшого школяра в сфері здоров'я.

Отримані в результаті застосування методики дані показали, що у старшокласників найбільш вираженим виявився когнітивний компонент ціннісного ставлення до здоров'я (див. рис. 1). Отриманий розподіл вказує на те, що старші школярі володіють готовністю та прагненням отримувати, шукати й опрацьовувати інформацію з питань здоров'я та здорового способу життя (7,8 бали).

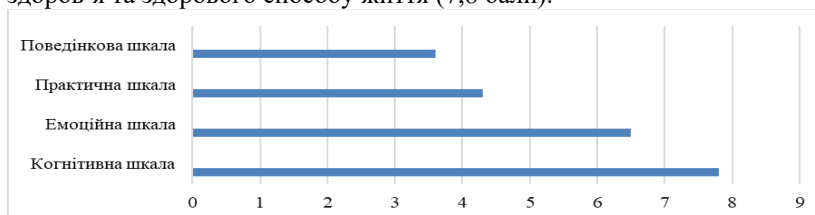

Рис. 1. Розподіл шкал компонентів ціннісного ставлення старших школярів до здоров'я за методикою «Індекс ставлення до здоров'я» С. Дерябо, В. Яснев (у балах)

Деяко меншою мірою (6,5 бали) у них сформований емоційно-оцінний компонент ставлення до власного здоров'я, що виявляється в

естетичному та етичному задоволенні від здорового організму, підвищеній чутливості, свободі від неадекватних соціальних естетичних стереотипів, чуйності до власних вітальних проявів та вітальних потреб інших людей. Найменш розвиненими у старшокласників виявилися практичний і поведінковий компоненти ціннісного ставлення до здоров'я (4,3 і 3,6 бали), що свідчить про низьку готовність старшокласників включатися в різні практичні дії, спрямовані на турботу про своє здоров'я, а також про небажання молодого покоління змінювати своє оточення або вплинути на нього відповідно до існуючого в нього ставлення до здоров'я. Отримані результати дають можливість стверджувати, що старші школярі володіють високими (але не максимально можливими) знаннями щодо здоров'я і готовністю до продовження їх поповнення та розширення. Навчання в школі в поєднанні зі зростаючими можливостями отримання додаткової інформації в сфері здоров'я зробили старшокласників досить поінформованими і відкритими знанням в даній сфері. Децю нижча величина емоційно-оцінного компонента ставлення до здоров'я дозволяє стверджувати, що отримані знання в сфері здоров'я не завжди знаходять необхідний емоційний відгук у старшокласників.

Отже, вважаємо, що формуванню ціннісного ставлення до здоров'я у старших школярів сприятиме психолого-педагогічна робота з позитивного перетворення їх внутрішньої позиції в сфері здоров'я в сторону усвідомлення його цінності, позитивного ставлення та готовності до докладання своїх зусиль у цій сфері. Психолого-педагогічну роботу, на нашу думку, варто здійснювати в наступних напрямках: робота з батьками учнів; робота з учителями, які навчають школярів; безпосередній вплив на ціннісну систему старшокласників з метою формування ціннісного ставлення до здоров'я.

Блок роботи з батьками, що спрямований на сприяння їм у створенні в домашньому середовищі умов розвитку у старших школярів ціннісного ставлення до здоров'я, передбачає: 1) психологічне просвітництво у формі лекцій і семінарів з даної проблематики; 2) проведення з батьками школярів серії групових тренінгових занять, що дозволять забезпечити вирішення даного завдання; 3) консультативна допомога, що реалізується за індивідуального сприяння батькам у виробленні стратегії формування у їхніх дітей ціннісного ставлення до здоров'я.

Блок роботи з вчителями передбачає реалізацію наступних форм роботи: 1) проведення бесід та семінарів, що розкривають психологічні особливості формування у старших школярів ціннісного

ставлення до здоров'я в умовах навчально-виховної діяльності школи; 2) розвиваюча робота, що сприяє розвитку у вчителів умінь побудови взаємодії зі старшими школярами; 3) індивідуальне консультування, що дозволить вирішити індивідуальні проблеми, що ускладнюють формування у старших школярів ціннісного ставлення до здоров'я.

Блок роботи зі старшокласниками передбачає реалізацію наступних форм роботи: 1) організація взаємодії з медичними працівниками призначена для розширення уявлень старших школярів про параметри їх здоров'я, способи його оцінки, ознаках захворювання; 2) психодіагностичне обстеження орієнтоване на розширення знань школярів про свої індивідуально-психологічні особливості; 3) проведення бесід зі старшими школярами про затребуваність здоров'я в різних сферах професійної діяльності і способах збереження, підтримки і зміцнення здоров'я; 4) сприяння появі потреби старших школярів у саморозвитку та зниженню їх особистісної тривожності; 5) залучення старшокласників до груп здоров'я, спортивних секцій, створених при школах, а також до діяльності з охорони свого здоров'я дома та в різних громадських місцях.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі

Узагальнюючи, слід зазначити, що до завершення старшого шкільного віку вже, в основному, складається система індивідуальних цінностей. Надалі істотні зміни в сформованій системі цінностей відбуваються тільки під впливом значущих змін. Частиною процесу становлення ціннісної системи особистості може розглядатися і формування у старшокласників ціннісного ставлення до здоров'я. Тому таким важливим є проведення цілеспрямованої психолого-педагогічної роботи зі старшокласниками з формування у них ціннісного ставлення до свого здоров'я.

Література

1. Свириденко С. О. Шляхи формування свідомого ставлення до власного здоров'я старшокласників інтернатних закладів. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: Збірник наукових праць. Кам'янець-Подільський, 2012. Вип. 16, книга 3. С. 164-172.
2. Слостєнін В. А., Чижакова В. А. Введение в педагогическую аксиологию: учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений. Москва, 2003. 192 с.
3. Смирнов Л. М. Системы базовых ценностей и методы их эмпирического исследования. Ментальность россиян. Москва, 1997. С. 26-59.
4. Коршунов А. М. Отражение, деятельность, познание. Москва, 1979. 216 с.
5. Сержантов В. Ф. Человек, его природа и смысл бытия. Москва, 1990. 360 с.
6. Яницкий М. С. Ценностно-смысловая сфера личности. Кемерово, 1999. 92 с.
7. Буева Л. П. Человек как высшая ценность и главное богатство общества. Человек в системе наук. Москва, 2003. С. 493-502.

8. Здравомыслов А. Г. Потребности. Интересы. Ценности. Москва, 1986. 223 с.
9. Єжова О. О. Формування ціннісного ставлення до здоров'я в учнів професійно-технічних навчальних закладів : монографія. Суми, 2011. 412 с.
10. Брехман И. И. Валеология – наука о здоровье. Москва, 1990. 208 с.
11. Никифоров Г. С. Психология здоровья: учеб. пособие. СПб., 2002. 256 с.
12. Диагностика здоровья. Психологический практикум / Под ред. Г. С. Никифорова. СПб., 2007. 950 с.

References

1. Svyrydenko S. O. Shliakhy formuvannya svidomoho stavlennia do vlasnoho zdorovia starshoklasnykiv internatnykh zakladiv. Teoretyko-metodychni problemy vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi: Zbirnyk naukovykh prats. Kamianets-Podilskiy, 2012. Vyp. 16, knyha 3. S. 164-172.
2. Slastyonin V. A., Chizhakova V. A. Vvedenie v pedagogicheskuyu aksiologiyu : Ucheb. posobie dlya stud. vyssh. ped. ucheb. Zavedenij. Moskva, 2003. 192 s.
3. Smirnov L. M. Sistemy bazovyh cennostej i metody ih empiricheskogo issledovaniya. Mentalnost rossiyan. Moskva, 1997. S. 26-59.
4. Korshunov A. M. Otrazhenie, deyatelnost, poznanie. Moskva, 1979. 216 s.
5. Serzhantov V. F. Chelovek, ego priroda i smysl bytiya. Moskva, 1990. 360 s.
6. Yanickij M. S. Cennostno-smyslovaya sfera lichnosti. Kemerovo, 1999. 92 s.
7. Bueva L. P. Chelovek kak vysshaya cennost i glavnoe bogatstvo obshestva. Chelovek v sisteme nauk. Moskva, 2003. S. 493-502.
8. Здравомыслов А. Г. Потребности. Интересы. Ценности. Москва, 1986. 223 с.
9. Ієжова О. О. Формування ціннісного ставлення до здоров'я в учнів професійно-технічних навчальних закладів : монографія. Суми, 2011. 412 с.
10. Брехман И. И. Валеология – наука о здоровье. Москва, 1990. 208 с.
11. Никифоров Г. С. Психология здоровья: учеб. пособие. СПб., 2002. 256 с.
12. Диагностика здоровья. Психологический практикум / Под ред. Г. С. Никифорова. СПб., 2007. 950 с.

Paper received/Надійшла : 03.05.2021